

PIARRES IBARRART
kOPLAK
Jatsu, 1869 - 1895

<http://mediateka.fonoteka.com>

Nafarroako Gobernua - Gobierno de Navarra
Euskarabidea - Instituto Navarro del Vascuence
Nafarroako Euskararen Mediaketa - Mediateca del Vascuence de Navarra
<http://mediateka.fonoteka.com>

Iturria:
<http://klasikoak.armiarma.com>
Piarres Ibarrrart: 1869-1895
Bertsolaritzaren historia II, (Patri Urkizuren edizioa). Etor, 1991
Bertsio informatiko honen egilea:
Elea

Nafarroako Euskararen Mediaketak egindako lanak publikoak dira eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

PIARRES IBARRART
kOPLAK
Jatsu, 1869 - 1895

ARTZAINNTSA MENDIAN

Zelhaietarik ikusten duzu gure etxea mendian,
Eta gorago etxola hura harroka beten aldean,
Mendi kaskoan, andre gazte bat arthaldearen erdian,
Ni nago hemen ardien zaintzen nere kilua gerrian,
Egon ditezen ene aitamak bakotxa bere lanean.

Goizetan utziz egun guziko aitamen begitartea,
Argi hastean idekitzen dut etxola haren atea,
Alharazteko mendi gainean ene artalde maitea.
Han iraganik, bake gozoan, argitik ilhun artea,
Bozik daramat etxerakoan kaikua esnez betea.

Herriko ene gazte lagunak nitaz dira urrikaltzen,
Haien josteta zoroetalat ez naizelakotz hurbiltzen...
Bainan gaixoez erran bezate zer zorion dutan galtzen!
Bakea eta librotasuna osoki ditut gozatzen,
Eta menditik ez ote dut nik gauza ederrik ikusten?

Argi-hastean histu orduko artizarraren argia,
Nik ikusten dut iguzkiaren agertze miragarria,
Bainan oraino ilhun dagozi zelhaiak eta herria;
Ohean dago ezin atzarriz hiritar gazte nagia;
Nola ezagut dezake handik hemengo neure loria?

Eliza dorre goren hura dut oroz gaintetik ikusten,
Eta ezkilak errepikatuz herria du inharrosten;
Bi aldetako mendi auzoek oiharzunka ihardesten,
Haur denboratik huna baititut toki berean aditzen!
Zorion hunen iraupena dut Jainko Jaunari galdatzen.

Ordu berean hedatzen ditut itsas alderat begiak
Eta ikusten arraintzariak dituzten untzi ttipiak;
Iduri dute pentze gainetan dabiltzan altxa liliak,
Halaber dira ur axalean hekien bela xuriak...
Othoitez nago suntsi ez ditzan itsaso lotsagarriak!

Ez badut ere aditzen ahal hiriko kantu ederrik,

Entzuten ditut bas-ihiziak alderdi guzietarik:
Kukuak kuku pago gainetik, epherrak kantu beretik,
Xori ttipiek arboletarik, xoxoek sasi barnetik,
Heien titxoak etortzen zaizkit bihotzera bihotzetik.

Haitz eder baten azpira noa otruntzaren egiteko,
Uda liliez beztitua den sorhopila dut jartzeko;
Ardi bildotsak eta Xuriko aldean ditut lekuko,
Ama maiteak emanik badut behar dutana jateko;
Erasiaika dohan xirripan ur garbia edateko.

Arratsaldetan begira nago xoratua kanpoeri,
Nola egin den denbora gutiz zero berri bat iduri:
Pentze, mahasti, baratze, herri, etxalde eta jauregi,
Zenbait Lapurtar nun izan diren hor dira obrak ageri,
Heia dutenez Amerikatik urhea nasai ekarri!

Bertsu haukien aditzaleak nahi luke orai jakin
Artzaintsa hori bere mendian egon behar den mutxurdin.
Bai egonen naiz, ez ezkontzekotz hitzeman dautanarekin,
Bainan maitea Amerikatik jinen baita zerbaitekin,
Bi menditarrek nahiko dugu hitzari ohore egin!

AITAK EMAN ZERAUTAN

Aitak eman zerautan zerurat juaitian
Enetzat mahastia hartzeko lanean;
Artha nezala,
Aitak bezala,
Haintzur eta jorra,
Laguntzat hor nuela... sotoko ophorra.

Etxe xuri ttipi bat, badut mahastian,
Sagar, udare, phiko, mertxiken artean,
Etx'aitzinean,
Loren erdian,
Baratze alhorra,
Dutxuluaren pean... sotoko ophorra.

Mahastian xoriek goiz dute kantatzen;
Orduan bozkarioz lanari naiz lotzen;
Gero zait hasten
Bihotza hozten,
Agortzen zintzurra,
Laster dut eskuratzen... sotoko ophorra.

Ez dut hiritar gisan gosari ttikia:
Bixkotxatto batekin edari bixia;
Nik dut ogia
Axal gorria,
Bai gasna gogorra,
Eta arno xuritik... sotoko ophorra.

Neguan ez da deusik eder mahastian.
Aldaxketan molkoak agertu artian,
Iklusiz huntan,
Osto artean
Larritzen pikorra,
Nola ahantz dezaket... sotoko ophorra.

Igandetan debotki meza dut entzuten,
Gero lagun enekin plazetan jostatzen.
Han dut aditzen
Nitaz erraiten:
«Zer muthil gotorra!
Ez ahal dik hastio... sotoko ophorra».

Gorphutza baitut sano, arpegia gorri

Hortako dute nitaz zerbait erran nahi,
Bainan ez naiz ni
Nihoiz ibili
Oraino moxkorra,
Izanagatik maite... sotoko ophorra.

Badut moltsa luza bat urhez hanpatua,
Hal'ere ezkontzeko lotsaz gelditua,
Beldur bainintzen
Gerta zadien
Andrea mokorra,
Eta hauts ostikoka... sotoko ophorra.

Ene gazte lagunak ezkondu direnak,
Hurrez betheak dire orai gehienak;
Balute ere
Bertze hainbertze,
Ez naiz jeloskorra,
Haur hainitz bezain on dut... sotoko ophorra.

Herriko zahar batzuk, sotorat ethorritz,
Han idukitzen naute lehertua irriz,
Konkorrek kanta,
Mainguek dantza,
Oihuka elkhorra...
Biba! zaharrak eta... sotoko ophorra.

Burlaka hasten baita artzaina menditik,
Zaharrek errepostu mahasti gainetik:
To, edantzak hik,
Xirripakotik
Gibel alde z gora,
Guk husteko denboran... sotoko ophorra.

Ophor hori ez baitzen andrentzat egina,
Hekier dut eskaintzen gathelutto bana;
Hastio naute
Erraiten dute:
Donado zingorra!
Xehaturen ahal zaik... sotoko ophorra.

Bertsu hauk egitean iphar-goxoa zen
Sotoan hari nintzen arnoen aldatzen;
Donado hemen
Zein ongi naizen,
Egin dut aithorra,

Tente xutik aldean... sotoko ophorra.

ITSUA ETA SASTREA

Eskualdun bat zen itsu eta bertsulari:
Athez athe zabilan, iloba gidari,
Soineko eta diru, janhari, edari
Nasaiki biltzen zuten, bertsu eman sari.

Zuhur gisa baitzuten sos guti xahutzen,
Piko baten azpian eltze bat zaukaten:
Hiru ehun libera harat bildu zuten,
Bainan gaixtagin batek ebatsi zioten.

Bere gorde lekutik galdurik eltzea,
Bat zagon hatsperenka, nigarrez bertzea.
Ilobak erran zion: «Osaba maitea,
Horra zer den kanpoan gauzen gordatzea!»

«Azkeneko aldian hemen ginelarik,
Ikusi gaituztela ez diat dudarik».
«Bai sastrea heldu zen, pegarra betherik,
Behatu zuen guri bainan urrunetik».

«Iloba, gida nezak sastrearen gana,
Adi dezan bertsu bat itsuak emana:
Gure eltzea badu harek eremana,
Bazakiat nik hura zer gisaz engana».

Ilobak erran zion apha beharrira:
«Sastrearen etxerat orai heltzen gira.
Irri faltsuan dago leihotik begira,
Ez erran hitz gaixtorik, zuhurra bazira».

«Iloba, gida nezak arthoski bidean,
Zerbait daiat utziko, azken egunean,
Ehun luis baitiat piko baten pean,
Bertze ehun emanen, bihar han berean».

Sastreak bere baitan: «Itsuak etzakik
Hartuak ditudala horren sosak, handik,
Eltze hau, diruekin, berriz han emanik;
Bertze hiru ehunak bilduko tiat nik».

Sastrearen agintza balios izan zen:
Biharamun goizeko, eltzea han zuten!
Ilobak erran zion: «Hemen dugu, hemen!»

Oi zoin ongi sastrea enganatua den!».

«Moltsan behar diagu dirua ezarri.
Lurpean, hola hola, utzak eltze hori,
Eta emak barnean bortz edo sei harri,
Sastreak aski pisu altxa dezan sarri».

Itsuak sastreari: «Errak, to, egia,
Atzo bezala dukan arrai arpegia,
Ala trixterik dagon, doluan jarria,
Dirua erain eta... bildurik harria?».

«Itsu Harpagon, zikoitz, laido emailea,
Habil, eta ez kolpa ene ohorea!
Dirudun bahaiz ere, eta ni gabea,
Baduk aski zorigaitz hire ilhunbea!».

«Ni itsu, ilhunbean, hi sastre erromes...
Dezagun lagun elgar biek ditugunez
Nik egiten haut jabe ene ontasunez
Okhertu nahi banauk hire begi batez...».

MICHELENGO ZUBIA

Michelengo zubia, zubi famatua,
Arraintzariendako toki hautatua;
Haize-hegoak han du azkarra xixtua,
Niri laster egin daut xapelaz tratua,
Xapelaz tratua.

Hameka orenetan, oraino barurik,
Zubi hartan arraintzan ari nintzelarik,
Arrain bat naukalarik amuan lothurik,
Haizeak ereman daut xapela burutik,
Xapela burutik.

«Hasarre heldu hintzen, hozturik mendian
Niri mendekatu haiz; hobetik ez nian...
Zer hauen hartzekorik ene xapelian,
Gisa hortan sartzeko hartuta urian?».

«Aphezari burutik xapela kentzia
Barkhatu erran gabe, hoi duk ausartzia!
Hegoa erho zela nian aditzia...
Noiz ikhasi-gogo duk zer den zuhurtzia?».

«Hastiagarri haiz, egunaz bai gauaz,
Oro erhokeria; ez dakik zer nahas...
Ez duka urrikirik egin dukan lanaz,
Gisa huntan emanik apheza buru-has?».

«Nungo Satan gorriak igorria hintzen?
Ez haut ikusi ere xapelaren hartzen!...
Hartu dukan lekhurat ez baduk bihurtzen,
Jakinen duk enekin zertarako haizen».

«Haize, izanen duk justiziaz gerla.
Segur duk, preso ere harturen hutela;
Baionan galtzen badut, Pau-erat apela.
Ez badautak bihurtzen ebatsi xapela».

«Aphezen xapelari aski aiher denik,
Baduk bai mundu huntan haizeaz bertzerik.
Khentzen ahal baluzte hik bezain ixilik,
Ez ginezakek ibil buruan xapelik,
Buruan xapelik!».

LIBERTADEAREN AMODIOA

Eskualdun garbi batek othe dauka deusik
Libertatea bezain gauza aberatsik?
Ez, ez, harentzat ez da deus hain baliosik
Zorion hortaz baizik ez baitu ametsik,
Hori gabe ez duke bizitze urusik.

Munduko gaztelurik den ederrenean,
Lausengu, jan-edan on, guzien artean,
Eskualduna ez dauke han, bertzen menean,
Nahiago du izan librotasunean;
Mendian berak egin etxola batean.

Eskualdunak bakhea du bethi galdatzen,
Zeren libertatea gerlak dion khentzen;
Bertzenak deusek ez du nehon ikharatzen
Lehoin baten pare da etsaier oldartzen
Buruzagiek dute hortakotz maithatzen.

Orai bi mila urthe, hainitz Erromano
Gerlan ethorri ziren Eskual Herriraino;
Kantabre hazkar heiek zioten oraino:
Nahiago dugu hil sumetitu baino!
Hitz hori ez da galdu orai arteraino.

Eskualdunak zertan du laxatzen gakhoa,
Haren libertatea dagon athekoa?
Botu bat duenean zerutikakoa;
Hartan obeditzen du umilki Jainkoa,
Eta hartzen ordena bizi guzikoa.

Libertate ederra gauza baliosa
Jainkoa zerbitzatuz girixtino gisa;
Igandeak begira ahal bezain ontsa,
Gero biba pilota, bleka eta musa,
Hori da Eskualdunen bizitze urusa.

Libertatea khenduz othe da gai-denik
Eskualdunen bihotza xarma dezakenik?
Ez da lorerik eta ez da landarerik:
Gernikako arbola daiteke bakharrik,
Arbola saildu harek ez baitu parerik.

Eskualdunen artean ez dugu aditu

Egiazko fedeaz ez denik argitu;
Eskualdunak, orotaz libro nahi baitu,
Satanen bihurtetik haurrean libratu
Geroztik mamu harrek begietan gaitu.

Nere gudua huntan dut, akhabatuko:
Biba libertatea Eskualdunendako!
Jainkoa othoiztetik ez naiz baratuko;
Bakezko bizitzea diot galdatuko
Eta gero zerua eternitateko.

ESKUALDUNAK

Gizon Eskualdun zahar ohoragarriak,
Biloa xuri bezain kolore gorriak,
Hitz ederrak mihian, arrai arpegiak,
Agur derautzuegu, oi gure Ioriak!

Zaharren laudatzeko bethi da denbora:
Aipa dezagun egun mintzaia eskuara,
Jainkoak igorria Tubalen baithara,
Eta Tubalek bere haur guzietara.

Noeren seme bat zen Japet deitzen zena;
Eta Tubal Japeten seme bortzgarrena;
Hura zen Espainia beretu zuena:
Hartarik da ethortzen gure hastapena.

Tubalen haurrak ziren Tubaloak deitzen:
Geroxago Iberak erraiten zioten,
Iberek banderatzat kurutze bat zuten,
Tubalen izenaren lehen letra baitzen.

Tubal eskualdun zela da segurtamena,
Kurutze hark baitzuen lauburu izena,
Tubalen hurrek berek eman ziotena:
Eskuaraz emaiteko hori zen zuzena!

Jakintsun handienek aitortzen dutena,
Eskuara mintzaietan dela ederrena;
Nihoiz auzokoekin nahasi ez dena:
Hortakotz deitzen dute munduko lehena!

Erdi-jakintsun batek omen du ustea,
Eskuarak erdaratik duela hastea:
Gaixoa! iduri dik horrek erraitea:
Arranoa dugula pikaren umea.

Mintzaia eder hunen araberakoak,
Gure jostetak dire pare gabekoak!
Eskual-jauziak eta pilota jokoak,
Bi mila urthe baino zaharragokoak!

Buruzagi gorenek ez zuten sinesten
Berek ikusi gabe Eskualduna zer zen:
Ikusiz dantzan eta pilotan aritzen

«Biba Eskual-Herria!!», oihu egin zuten.

Eskualdunek oraino hau dugu loria
Guzia giristino da Eskual-Herria!
Gure fede azkarra bethi atzarria!
Nehork ezin hautsi du hunen lokarria.

Mendien bi aldetan, zazpi probintzia,
Zazpiak bat zirela ez da ahantzia...
Zer bihotzmin anaien hola berextea
Eta librotasuna ondikotz galtzea!

Haurrak, ikas-azue Eskuaraz mintzatzen,
Ikas pilotan eta oneski dantzatzen;
Bai eta fedearen azkar atxikitzen:
Arbasoen iduri oro izan gaiten!

EUSKAL-HERRIA ETA ESKUARA

Frantzian et'Espainian bada toki ederrik,
Bainan ez Eskual-herriak bezain laket lekhurik,
Jakintsunak mintzo dira bietan ibilirik,
Eskualdunen sor lekhuak ez duela parerik.

Zazpi probintzietarik hiru ditu Frantziak,
Hetan dira hedatuak Eskual-herri guziak.
Iduri zero-zolako izan argiak:
Eliza bana erdian daude xuri-xuriak.

Munduak ez duelakotz nehon toki hoberik,
Eskual-herri sano garbi hunen pareko denik.
Nola uda azkenean usoak Ipharretik,
Arrotzak dira ospeka heldu mundu guzitik.

Erleak ez du hain maite baratzeko lilia,
Nola baitute arrotzek maite Eskual-Herria,
Alegera denak badu zertaz egin irria.
Eta eriak hemen du biltzen osagarria.

Lorez estalia dagon pentze gainaren pare,
Itsas hegiko herriak, jendez bethetzen dire,
Eskual-herri eder hunek badu hortaz ohore,
Bere sor lekhuak utzi hunat heldu baitire.

Arrotz heiek ikustean gazte pilotariak
Heien guduka ederrak, heien beso khaldiak,
Esku zarta eta oihuz ari dire guziak,
Biba Eskualdunak eta Biba Eskual-Herriak!

Zurgin, hargin, sastre, harotz, zapetain, dendariak,
Lur-langile, artzain eta itsas-arrantzariak,
Eskual-herrietan dire zorionez bethiak,
Baliatzen baitituzte beren jakitateak.

Lurreko Parabisua baita Eskual-herria,
Eder bezain aberatsa eta maithagarria,
Halaber dugu mintzaia nehon pare gabia,
Gure probentzietarat Iberek ekharria.

Mintzaiarik zaharrena dugu Eskual-herrian,
Erregina bat bezala auzokoen erdian,
Nola xito xume batzu amaren hegal pean,

Bertzeak hala dagozi Eskuararen aldean.

Har dezagun xede zin bat Eskuaraz mintzatzeko,
Gure mintzaia ederra galtzerat ez uzteko,
Bertze mintzaiak on dira munduan ibiltzeko,
Bainan hau atxik dezagun Eskualdunen arteko.

Ait'et'ama zoro batzu irriz daude haurreri,
Eskuara hitz nahasiak erraiten tuzteneri,
Bainan burhaso zuhurrak eginen du hobeki,
Erakustean xuxena, makur mintzo denari.

Mende zaharreko ama, oi Eskuara maitia,
Kaskoin hoi kolpetarik baduzu oinhazea,
Nahi zaituzte aurtiki eta khendu bizia.
Bainan Eskualdunak zor du xutik atxikitzea.

AITA ZUHURRA ETA HIRUR SEMEAK

Aita batek zituen hirur seme behin,
Hek ttipiak zireno bazuen atsegin;
Gero eman diote hainbertze bihotz-min,
Zituen ongi guzien jabe nahiz egin.

Semeak mintzo ziren hiruak bildurik:
—Aita zahartuz geroz ez da zentzu onik;
Landak eta mozkinak guretzat utzirik,
Hobe duzu bakean gogorat egonik.

—Zerbait behar duzuen errazue haurrak:
Janhari onak ala soineko ederrak?
Orai zuei utziz zuzenen indarrak,
Nork dauzkit xukhaturen ondoko nigarrak?

—Aita zuk badakizu, hea gaixto garen,
Zerendako zinduke nigarra eginen;
Ait'ametzat umeak on izanen diren,
Menean jarri arte ez dute jakinen.

—Baratze gibealeko zarika xumean,
Ohatzetto bat baduk lau xori barnean;
To, hek eman ditzagun kaiola batean,
Ait'amek haz ditzaten handitu artean.

Beha zazue orai kaiola hortarik
Nola dauden umeak mokoak zabalik;
Ait'amak bazkarekin aldean jadanik;
Burhasoak haurrentzat hola egiten dik.

Kume hek hegaldaka bazohazkonean,
Kaiolatik zituen igorri airean;
Ait'amak hatzemanik artetto batean,
Eman zituen biak kaiola berean.

—Ikhusi ditutzue umeen arthatzen,
Bi zaharrek, lau gazte kaiolan bazkatzen;
Baldin ait'amak umek badituzte hazten!
Nik ere onthasuna dautzuet emaiten.

Semeak hasi ziren kheinuka elgarri:
—Etxalde joriaren jabe gaituk sarri;
Ordean hazkurririk gaztek ez ekharri;

Zaharrak han zagoden goseak hilgarri!

—Ala baita samurra ait'amen bihotza!
Aldiz, umerena da gogor eta hotza!
Hargatik niagok ni bilhuztera lotsa,
Beude ene eskuko landal eta moltsa!

Zenbat dire munduan goizik bilhuziak
Laidoen jasaiteko menerat jautsiak,
Eskuak baitituzte haurreru utziak,
Ongi eginen ordain gaizki ikhusiak.

UDAZKENA

Urtheko laur denborak Jainkoak eginak,
Guzier eman ditu aro desbardinak:
Batzu eztiak bezain, bertzeak saminak:
Udazkenak derauzka maithagarrienak.

Neguko aroak, du kanpora bilhuzten:
Primadera goxoak beztituz aphaintzen,
Uda bero-suharrak hazkurriak ontzen
Eta udazkenari mozkinak igortzen.

Mendi gaineretan eta zelhai zabalean
Lanarekin gudukan hari garenean,
Erauntsi gaixtoaren gaude beldurrean,
Udazken babosa ethorri artean.

Erran-zahar bat orai dugu aiphatuko:
Udan behar garela bermatu neguko.
Alfer nagi zoroer zer da gerthatuko?
Udazkenean deusik ez dute bilduko.

Ethorri zaukunean beraz udazkena,
Lurreko onthasunak berekin dauzkana,
Hazkurrien arthatzen bermatu zarena,
Horra nun duzun orai biltzeko orena.

Udazken onaz gare baliatu behar,
Bilduz egun gauza bat, bertze batzu bihar:
Artho, mahats, gaztena, sagar eta ilhar:
Oi gero hek saltzean zenbat urhe-zilar!

Lur-langilea baita geroaz orhoitzen,
Udazkenean ditu ogiak eraiten:
Ondoko uztailean da bozkariatzen,
Ahurka erain eta orgaka du biltzen...

Arratsetako lanak ditu udazkenak:
Ilhuntean dituzte erretzen gaztenak;
Mailuaz jo eta jan ari dire denak,
Gero artho xuritzen bertze bi orenak...

Udazkenak eria alegeratzen du:
Orduan du aurkhitzen asko sendagailu,
Mendietako aire, ur-on, eta mainhu;

Euskal-Herrirat dire sendatzerat heldu.

Udazkenak derauku hegoa igortzen;
Orduan hegastinak neguaz orhoitzen;
Ipharretik usoak dira hegaldatzen;
Eta ihiztariek sareak hedatzen.

Goizean goiz entzunik meza igandetan,
Argiko daude tente mendi gorenetan
Gero zer atseginak diren heien baithan,
Hatzemanez usoak ehunka saretan!

Udazken azkenean neguari agur!
Errak! to, egin itzak horma eta elhur,
Badiagu hazkurri, zuhain eta egur:
Hire indar guzien ez gaituk ez beldur!

USO SARETAN HATZEMANA...

Sorthu naiz ipharrean, udaren hastean,
Uso ume bakharra ohantze batean:
Ait'amek naute hazi lumatu artean,
Zoriona gozatuz hiruek bakean.

Mundurats agertzean biluzia nintzen;
Amattok luma pean ninduen berotzen;
Hazkurriaren biltzen aita zen ibiltzen:
Nork erran ni ttipian zonbat gosta naizen?

Gaztegi nuen egin ohantzetik jauzi;
Lagunen sinhesteak daut eginarazi:
Sasirat erortzea nuen irabazi:
Amaren bihotzmina ordutik zen hasi.

Ume zentzu-gabea, zer zautzu gerthatu,
Ongi lumatu gabe nahiz hegaldatu?
Ez da behar mirua gidaritzat hartu:
Ez bertzen erranari sobera fidatu!

Zure hegalak aski luzatu orduko,
Osto eror denbora zauku, ethorriko;
Ipharretik hegora gare airatuko:
Ni segituz ez zare bidean galduko...

Amari eman hitza nuelakotz hautsi,
Eskual-Herrian nintzen saretara jautsi:
Handik hegaldatzea ezin ardietsi:
Ihiztari zaharrak nau kaiolan hetsi.

Han nindagon orduan nigar saminetan
Biziaz etsitua, ikara zainetan:
Amarekin beharra aldaxka gainetan,
Sarhua ondikozko presondegietan.

Iguzkia zenean bixtatik aphaldu;
Ihiztariak zuen athea zabaldu:
Lotzera zohalarik nuen enganatu,
Eskuaren azpitik zalhu eskapatu.

Zonbat uso oinezko, hegalik gabeko,
Ihiztariak aiher hetaz jabetzeko!
Kasu egin dezaten ez naiz ixilduko:

Bertzela sareta tuztela bilduko...

AITASO BATEN SOLASAK
BERE ILOBASO XUMEARI

Ikusten dugu gizon bat aitasotu denean,
Etx'aintzinean jarririk alki baten gainean;
Bere haurrak ezarririk bizi-molde onean,
Ilobaso xume bati dagola solasean.

Ez da mendi-muthurrean elhurra xuriago,
Aitasok buru-gainean biloa duen baino,
Bainan bozki eta xuxen mintzo baita oraino,
Ilobasoa entzuten bihotz onez han dago...

Aitasok erraiten dio: «Zuk, ene haur maitea,
Orai ikasi baituzu Jainkoaren legea,
Nahi dautzut erakutsi munduko bizitzea;
Nola izan dezakezun zorionez bethea.

»Egun guziz artharekin othoitz zazu Jainkoa,
Eta atxik ait'amentzat aphaltasun osoa;
Orhoit zaite badutela manatzeko dretxoa:
Hura gabe urrun baita bizitze bakezkoa.

»Artizarra agertzean, jaiki zaite ohetik,
Ez baita egun guzian oren ederragorik:
Bas-oilarrak orduan du kantatzen oihanetik,
Eta xoriek jalitzen buruak hegalpetik.

»Ihizi hek ernatzean, eman zaite lanean,
Lana baita errexago, goizik hasten denean:
Bozkariatuko zare iguzki-agertzean,
Pentze-lilien usaina zure ganat heltzean!

»Lagunekin mahainean, zarenean jarria,
Izan zaite alegera eta maithagarria;
Hersturetan dagonari eginaraz irria:
Sor dakion bihotzean bozkario berria.

»Eskuarazko mintzatzea atxik-azu mihian,
Ez baita ederragorik zeruaren azpian;
Nola arrano zaharra pinpirinen aldian,
Halaber dago eskuara, auzokoen erdian...

»Eskaldun andretan dira baliosenak bethi
Erlea bezain langile, bildotsa bezain ezti:

Iragaiten zarenean hogoi urthetan goiti,
Hurbiletik beha zozu halakoa den bati.

»Ez badu azken urthea aurthen ene biziak,
Erakutsiko daukitzut eskual dantza jauziak,
Ni aitasotua gatik ez ditut ahantziak:
Ikasi behar ditugu ahal bada guziak».

Aitaso hasten da kantuz muxikoen airean,
Piko guziak izartuz bi zangoez lurrean
Eta ez dute etsitu ongi ikas artean.
Halako aitasoa da maithagarri etxean!

ESKUALDUN SOLDADOAK

Eskualdun soldado batzu ditugu aiphaturen,
Leheneko denboretan, nola ibili diren.
Badazkit bien berriak; bat auzoan bainuen.
«Thuna» harek erran hitzak dituzue entzunen;

Mila zortzi ehun eta bortzeko otsailean,
Herritik bia baikinen eroriak zorthean,
Alemanak Frantseasri oldartu zirenean,
Gerlako armadan ginen etsaiaren aldean.

Frantses eta Alemanen arteko ur-hegian,
Lau Eskualdun bildu ginen uztailearen erdian.
Gorphutzen hain urrun eta gogoz Eskual-herrian;
Gure sorlekhu ederraz ginauden solasian.

Arpegi arrai batekin lagunak erran zautan:
«Orhoit hiza guk herrian zer ginuen hitzeman?
Lau herriko aritzea, lau arrotzi pilotan:
Han ginela aurkhituren Baigorriko bestetan».

Buruilean omen baita gerlaren hastapena,
Arte huntan egin lukek Baigorriko joan-jina.
Oi, Harispe hemen balitz, eman lirok baimena:
Haren faltan dugun mintza kargu bera duena.

Jaun on harek zaukunean baimen hura igorri,
Laster ginen abiatu bas'ahuntzak iduri.
Gure oinak zaldi, eta art'izarra bidari,
Eskualdunik baizik etzen lothuko bide horri.

Nola uso gazte batzu ostoa eror denboran
Akhituz baitira heltzen ipharretik hegoan,
Halaber gu heldu ginen uztaileko beroan,
Nekheak oro ahantziz, sorlekhua gogoan.

Agorrilaren bian zen argi-haste ederra!
Laguna zait oihuz hasten: «Beha zak urrunera!
Lanhopetik mendi batzu han agertzen baitira!?
Nik hitz daiat hek direla Ollandoi eta Jara».

Sorlekhuan sarthu ginen bozkarioz bethiak.
Bestaren bezpera zela etzauden ahantziak:
Bi ezkilak errepikaz, oihartzunka mendiak!

Gau hartan gu ait'amekin gozatu ginen biak.

Besta biharamunean baitzen partida hori,
Osteka ziren arrotzak ikusterat ethorri;
Pilotari zahar batzu eman ziren xaxari,
Eta Pello Bilozuri pasa-marran jujari.

Zortzi gazte pilotari suharki ginen hasi:
Gudukarik hain ederrik nihoiz etzen ikusi.
Ene lagun Martin baitzen pik emaiten nagusi,
Hari esker ginuen guk partida irabazi.

Hurbildu ginen soinurat zortzi pilotariak,
Akhiturik berotuak, izerditan bustiak.
Bainan gure arno onak phizturik zain guziak,
Airoski eman gintuen Eskual-dantza guziak!

Gure maite lagunekin oren guti egonik,
Bazkari bat egin eta «ikus arte» erranik!
Juan ginen gu armadalat berriz ere arinik.
Gero laster abiatu Alemanen ondotik.

Etsaiari jarraikirik Austerlitz ondoraino,
Hango su izigarrian mintzo ginen oraino:
«Hobe zukan bai pilotan hemen tiroka baino!
Berma gaiten hau bezala garhaitu arteraino!...».

«Haur gazteak, egizue othoitz Jainko Jaunari,
Izaiteko bethi prestu eta ohoragarri:
Sorlekhuan pilotari, armadetan gerlari,
Orai ehun urthe ziren soldado hek iduri».

IKHAZKIN MENDIAN

Gazterik hasi nuen gogo alhatzen,
Bakezko estatua zein othe zaiteken;
Ez bainuen kausitzen egonez herrian,
Hortako jarri nintzen ikhazkin mendian.

Urrikari nautenak dire enganatzen:
Urrikalgarriago ditut ezagutzen.
Bake osoa nun da hekien artian?
Ni hartaz gozatzen naiz ikhazkin mendian.

Jaun onari diozkat eskerrak bihurtu.
Lagun zoro hetarik bainaiz aldaratu.
Beude beren atsegin galkorren erdian!
Prestuki biziko naiz ikhazkin mendian.

Mendiko ur xirripak dohaz erasian;
Xori, xoxo, epherrek... kantatzen sasian;
Urso-ihiztariak arbolen gainian...
Nola trista naiteke ikhazkin mendian?

Igandetan mezara menditik naiz jausten;
Jainkoaren manua hola ez dut hausten.
Egun hura gozatuz ahaiden erdian!
Gero aste guzia ikhazkin mendian.

Zapetaín, sastre, harotz, zurgin eta hargin,
Hek, hirian lanean igandearekin,
Astelehena besta, gero min burian!
Ni zuhur eta sano ikhazkin mendian.

Gizon gazte, lorios merkhatukaria,
Jan-edan onen zale eta jokharia,
Ontasunak horrela goaten direnien,
Erranen duk: «Hobe zen ikhazkin mendian!».

Ene anaia goan zen Amerikan barna,
Laster zerbeit eginik uztekotan lana;
Egun bezein aberats zen sorthu zenian!
Hobe lukela dio ikhazkin mendian.

Lili-arrosa hainitz bada bazterretan,
Gaztien xoragarri herri guzietan;
Ez naute enganatu ni orai artian;

Lorerik gabe nago ikhazkin mendian.

Igande bestetan dut garbitzen larrua;
Plazara naiz agertzen ongi aphaindua;
Arrai dut arpegia, hitz onak mihian.
Nork ezagut nagola ikhazkin mendian!

NEGUA

Neguaren hastean, zer da haize hori?
Ipharreko aldetik zaukuna ethorri?
Izotzak eta hormak, dauzkigu ekharri;
Arbolen ostoa da lurrerat erori;
Kanpoa biluzirik daukute ezarri.

Ikusirik mendiak xuritzen elhurrez,
Hegaztinak dohatzi hotzaren beldurrez;
Iguzkia ez dago arpegi ederrez;
Lurra ez du berotzen suharki indarrez:
Hortakotz da negua hiru hilabetez.

Udako xori, xoxo kantari maiteak
Ixildurik dagotzi, sasian gordeak;
Neguak suntsiturik kanpoko loreak,
Udan bilduen jaten hai dire erleak,
Uli ttipi balios ezti-egileak.

Airea bortuetan hoztu den pondutik,
Arthaldea zoin aise jausten den menditik
Joare-soin ederrak emanak lephotik,
Lerro-lerro, auhenka, artzainen ondotik:
Oihartzunak entzuten dira urrunetik.

Zelhaietan sartzean ardi'ta bildotsak,
Bortutik beha daude otso eta hartzak:
Errabian dagotzi, karraskatuz hortzak;
Bainan lotsatzen ditu bas'herri arrotzak,
Bai eta ikaratzen Nabarro-ren bozak!

Nahiz negua duen bildotsak sortzeko,
Ekhartzen du ondarra laster xutitzeko,
Amaren erraperat asmuka heltzeko;
Buxtana dirdiratuz, besoz belhauniko,
Xurgatzen du titia mundura deneko.

Lur langile zuhurak ez du urrikirik,
Udako egunetan ongi bermaturik:
Urtheko hazkurriak badauzka bildurik:
Ogi artho belharrez zokhoak betherik,
Orai negu beltzaren ez duke beldurrik.

Bas'herriko emazte langile suharrak,

Zein ongi ditutzuen laguntzen senarrak!
Udan ongi hazirik borthako ederrak,
Horra orai neguko nasaiki xingarrak;
Horrek emanen ditu laneko indarrak!

Hazkurrien etsaiak udan dira sortzen
Eta udazkenean lurpean gordetzen;
Hormate handietan han dire suntsitzen;
Gero Primaderako guti da gelditzen:
Ulitxa gaixtagina neguak du hiltzen!

Negutik primaderan sartzen garenian,
Bozkariotan gaude lilien erdian;
Bainan erauntsiaren bethi beldurrian;
Aurthen ikusi dugu Eskualdun-Herrian
Egun izigarri bat ekhainaren bian!

Jakintsunek gaituzte guziak othoizten,
Neguko arratsetan balia gaitzen
Kazet eskualdunaren gora irakurtzen:
Batek irakurtzean, bertzeak entzuten,
Gure hurrek eskuara han ikhas dezaten!

EZTEI EDERRAK ESQUAL-HERRIAN

Eztei ederrak Eskual-Herrian
Egin ditugu ihauterian
Bozkariorik haundienean:
Bai ahideak, mahain berean,
Adixkidekin bat egitean,
Zoriona zen gure artean!

Nahiz ez ginen haundietarik
Espos haukien bi aldetarik,
Ginen eskualdun garbietarik:
Jakintsun haundi jaun hoietarik
Zaiku ethorri batto bakarrik,
Izultzekotan gu xoraturik.

Burua gora handi-handian,
Bizar gorria kokots-azpian,
Jaun hura zagon denen erdian;
Gu oro ixil, mintzo zenean:
Iduri saindu hastapenean,
Satan ttipi bat zen azkenean.

Jakintsun horren jakitatea
Da Korodunen laidostatzea,
Jainkoa baithan ez sinestea;
Mundu hau eta gu egitea,
Ez deusetarik gauzen hastea,
Horren ustean, da subertea.

Erran du: «Ez da botheretsurik,
Gizona baino gorago denik,
Hari gaztigu eman dironik:
Ez zorigaitzik, ez zorionik,
Ez arimarik berex dagonik:
Akabo denak hilez geroztik!».

Tunanten gisa mintzatu baitzen,
Gazte gaizok sinetsi zuten,
Ustez egiak argitua zen:
Ez zen ez gaizki irriz asetzen,
Haren gezurra ez zela galtzen,
Toki onean zuela saltzen.

Mendigaineko Piarresttipi

Beldurrik gabe zitzaion jeiki:
«Ixil zaite hor, ez mintza gaizki!
Arras zorotzat gauzkatzu naski;
Jakintsun zira, bainan ez aski:
Tontoak ere zerbait badaki.

»Huna oiloa mahain-gainean;
Arroltzea zen amaren pean
Gero xitoa sortu zenean:
Arroltzerik ez mundu-hastean,
Lehen oiloak erron artean;
Nork du lehena eman munduan?

»Nungo gizonak dautzu erranen:
Geirik gabe dut lana eginen,
Deus erain gabe, sortaraziren?
Hastapenean azirik ez zen;
Lehen bihia nork eman zuen?
Ikus-azu hor Jainko bat baden!

»Begira-zazu iguzkiari,
Arratsetako ilhargiari,
Gau izar-arte garbienari!
Zoin jakintsunek ditu ezarri!
Jarraik-arazten tenoreari?
Hor erraguzu nor den gidari!»

Jakintsun hura hasi zen kantuz,
Bere bizarra bihurdikatuz,
Gehiago deus ezin asmatuz...
Lehen erranak gero ukatuz,
Bere bunua ezin garbituz:
Hura zen, hura, tonto-Pilatus!

Pilatus horrek badu bai lagun
Mila batean sei-zazpi ehun:
Hek utz ditzagun ahalaz urrun!
Gu Eskualdunak, gauden fededun;
Jainkoa othoitz gau eta egun;
Gero zerua goza dezagun.

ORGOGOZO JAUN-ANDEREI

1899-ko maiatzaren 30-ean

Ezkontza baten fama aditu dut atzo,
Eta bozkariatatu entzun dutaneko;
Lau bertsu eman ditut horren laudatzeko:
Othoi, barkha zadazu Doktor Orgogozo!

Zure espos maitea nor den aditurik,
Bertsuen emaitiaz ez nuen dudarik;
Munduan etzinuke prestuagorik,
Aingeruetan baizik ez baitu parerik.

Jainkoak ikusirik zure bihotz ona,
Eman dautzu andre bat merezi duzuna:
Fidel, ezti, garbia eta Eskualduna;
Zeroni iduria dukezu laguna.

Desiratzen dautzuet luze bizitzea,
Bakhezko zorionaz bethi gozatzea;
Osagarri on bana biek izaitea,
Hola bizi ondoan zerurat heltzea!

GERLAKO PRESUNIER BAT

Eskal herritto bat da nere sor-lekhua,
Gerletara xortetik izan niz deithua,
Prusiano etxaiez han preso hartua,
Nahi duten lekhura hetaz gidatua.
Sei hilabete osoz heien menekua (bis).

Hain urrun eman naute, lekhu arrotzetan,
Pietaterik ez da heien bihotzetan:
Abre batzu bezala heia zokhoetan.
Bero garririk gabe neguko hotzetan,
Goseak hil urrana izan niz bortzetan.

Ez nuen aita ama on heien berririk,
Hesturetan nindagon hetaz orhoiturik;
Ez ikhusten mendirik, ez uda lilirik,
Othe daite munduan hain lekhu tristerik,
Frantzia, O! Frantzia! hik ez duk parerik.

Hainbertze sofriturik jina da orena,
Ene herri maitera hurbiltzen naizena;
Argi haste eder bat, igande eguna,
Aspaldian Jaunari galdatzen nuena,
Orai akhabatzen da ene bihotz mina.

Iguzki arraioak hari dira altxatzen.
Primadera loreek usaina botatzen.
Nere herri ttipiko eliza agertzen.
Izkilak jo du eta jendea da biltzen.
Ahaide, adiskidek naute besarkatzen.

Nere etxe maitean orduan sarthurik,
Aitaren besoetan eman naiz lehenik,
Ez egin, ama ona, ez othoi nigarrik,
Altxa zazu burua, ez da zorigaitzik.
Zure seme baxharra hemen naiz bizirik.

Berri hori, maiteak, entzun zuenian,
Aingeru bat bezala sarthu zaut etxian,
Nik eman seinalea oraino erhian,
Hain fidel egotua denbora guzian,
Laster ikhusiko dut ene saiheitsian.

Bake goxo eztiatz orai naiz gozatzen.

Aspaldian Jaunari bainuen galdatzen,
Jainkoari diozkat eskerrak bihurtzen,
Eta bihotz guziaz grazia eskatzen.
Guzier osagarri eman dezu.

XINAURRIA ETA XORIA

Primadera hastetik uda azkenerat,
Xinaurria bazoan landa bazterrerat,
Xori papo gorria arbola gainerat,
Egun oroz juaiten zen kantuz aritzerat,
Eta xinaurriari trufa egiterat.

Xinaurria goizian hasia lanari,
Egun guzietako duen gogoari;
Karga ezin altxatuz zen nigarrez ari,
Xoriak itzalpetik kantu eta irri;
Xinaurriak derauko zerbeit erran nahi:

—Xoria, hitz hau diat hiri erraiteko,
—Nik ere bi beharri hire aditzeko.
—Kanpuan baduk hainitz ontasun biltzeko,
Emak xoko batean neguan jateko,
Lanean hasten bahiz, ez zauk dolutuko.

Xinaurri lepho mehe itsusi kiskila,
Ez nitzauk hire ganat jiten deusen bilha;
Lanian ez duk ari ihizi abila,
Utzak, utzak, hik ere, lan hori, ergela;
Berdin urthe guziez, jiten duk uztaila.

Negu beltza heldu da abendoarekin,
Horma eta elhurra, haize hotzarekin;
Xinaurria orai da, gauza frangorekin,
Ongi jan et'edaten bere lagunekin,
Xoria zer egin den nahi luke jakin.

Xinaurria goizean badoa kanporat,
Xoria ere berdin usatu-lekhura:
—Kanta zak, kanta orai kantu pollit hura.
—Nundik kanta dezaket, oraino barura,
Sarraraz nezak, othoi, hire etxolara.

—Haizen bezalakoa, hoakit bixtatik,
Zer behar othe duk hik ene etxolatik?
—Emak aphur bat bederen hire askaritik,
Othoi, begira nezak gosiak hiltzetik,
Gehiago ez diat erranen gaizkirik.

—Auherra hizalakotz ez nauk urrikaltzen,

Ikhusak, ikhus, orai zertaratu haizen;
Jinkoak eman onez ez hiz baliatzen,
Jakintzak negukoa udan dela biltzen,
Goratzekotz lehenik ikhasak aphaltzen.

Xinaurriak ziona erran xoriari
Erran ahal daiteke mundu guziari:
Alferra dela usu gose'ta egarri.
Lot gaiten beraz denak bihotzez lanari
Lurreko'ta zeruko, egitekoari.